

И пошто сви да се запишу, сваки у свој град.
/Лука, 2, 3/

1. Млинарев шегрт седео је на високом каменом прагу и размишљао о крчмаревом псу. Мешанац припитомљеног вука и лисице. Лисица се припуњала као и обично изјутра, још за мрака, пошто се твор, око поноћи, неколико пута безуспешно бактао, и успела је да се увуче у кокошарнике иза штала, да тихо придави ћурку, али док се искрадала с пленом у зубима, под оградом, шчепа је припитомљени вук. Уместо да је растргне, братски поделише живину, након чега вук заскочи лисицу. Етиопљанин, бивши трговац тамјаном, конопљом и маком, пошто је осиромашно, беше много година чувар животиња у новом Римском циркусу у Сезареу, нашао је штене међу чокотима запарложеног винограда под бреговима Кармела. Животиња израсте, ни велика, ни мала, ни рђава, ни добра, ни црна, ни риђаста, олајавана од паса, избегавана од лисица, гањана од људи; прихватио је крчмар у хану, где се затекла, а да нико и није знао како, једне ноћи за време уобичајених ходочашћа до Храма у Јерусалеуму, уочи Ускрса.

2. Млинарев шегрт јео је орахе помешане са сувим грождјем. Затворених очију. Свет је пчелињак. Мравињак. Млади шегрт спава? Смеша се у сну, или трезнији но икад, рачуна колико ће још остати у млину. Стегнутих вилица, лица скамењеног. Намерава да оде. Као што је отишао и из хана. Ма колико да га млинар накањује да остане. За младог ученика свет тек почиње. Кочница? Мравињак? Како то?! Да се ваљаш од смеха. Биће да је овај египатски писар много лутао по свету, кад је прошао толико царина? Довољно је да га слушаш како говори или да га само кришом посматраш, у предвечерје, усамљеног, у турском седу, с длановима меко положеним на раширена колена? Исцелитељи и учењаци, који су допринели добром гласу Храма, стално покривених глава, у тешким и скупоценим одорама, несумњиво су значајнији. Али овај странац, шта, али? Ништа. Ништа не знаш, јако си млад. Но, обузет си великом снагом коју још увек не разумеш, то скривено задовољство, те неиспуњене жеље. Ха, ха, исти си као звер коју слутиш у унакаженом лику пасје лисице. На тебе је, а не на крчмара. Умукни. Да нико не чује како се смејеш. Мудрост, искуство. Речи. Тај египатски писар збори попут неког остарелог и уморног човека. Он мисли да има још пуно тога да обави, али свет је довршен за њега. Једног дана мораћу да ходам у његовој кошуљи од кострети. Можда тамо има ствари кориснијих за једног младог почетника него за ћелавог маторца.

3. Млинарев шегрт споро отвори очи. Испружи руку и н гледајући покупи последње остатке ораха из чиније од печене глине. Самарићанин умршене браде, стомака удубљеног попут кашике, упита га да ли ће ковач долазити данас у млин. Доћи ће. Али не зна се кад. Самарићанин је у служби центуриона, командант гарде која гарантује заштиту привременој служби пописа у Витлејему. Још док је држао коње за вучу, који су му донели лепу добит, млинар је саградио пространу шталу. Сада ју је издао у закуп римској интендантској служби, за све време трајања пописа започетог по налогу Октавијана Аугуста. Беше то други попис за једно прилично кратко време. Квинус, рече император свом сиријском гувернеру, како можеш имати јасан преглед пореза без јасног прегледа становништва? Закупљено је, плаћено до задњег динара, до последње паре. Колико су лукави и цинични ови Римљани, гладни моћи и славе. Могли су силом узети не само млинару шталу или хан, већ и Иродову палату, узмите је, рекао би јудејски краљ, њихов покорни слуга, узмите је, биће ми задовољство, молим вас... Несумњиво је да, ако би Иродова палата била одузета с лакоћом, за млинару шталу било би потребно одобрење из Рима! Наравно, узели би је, иако би император с почетка оклевао, хм, не мислите да је то злоупотреба, баш млинару шталу?! Но, беше им лакше да плате. И то, добро. Римска подмуклост у многоме премашује јудејску тврдоглавост. Мораш признати да знају и поделити и владати. Да, али имају превисше богова. Кад су тако многобројни, ни у једног не можеш довести. Ах, како знају да униште своје непријатеље. Нико осим њих није достигао савршенство какво су показали у задњем Пунском рату. Не само да су побили све Картагињане, нису узимали заробљенике, поштеђени су једино жене и деца. Не само да су разорили и спалили Картагину. Не само да не остаде камен на камену. Већ су заорали место на којем беше тврђава и засули га са десет хиљада врећа соли. Ни данас не расте трава на том месту. И никада неће расти. Право чудо... Зар не? Није ваљда да си један од улизница са Иродовог двора? Или можда један од просјака који љубе центурионове сандале. Кад смакну неког сигног шпијуна, управо овде пред римским војницима, први који ће се радовати биће такви као ти. Јеси ли обрезан?... Како? Чему говоримо? Ни о чему. О берби маслина која

је ове године била испод очекивања. Само о томе? И о новој девојци у хану, на другом крају Долине, такво нешто још ниси видео. Незасита, сочна, сусретљива и неуморна. Нађу се такве. Мада, не знамо да ли треба да жалимо, али није Јеврејка. Из Италије је, можда, баш кћи Рима? А, не, не, не, сигурно није. Можда неко од вас зна више, од вас који сте путовали, Рим је велик, свугде га има.

4. Гласови, Ликови. Мириси. Боје. Топао и слан ветар учинио је да за само три ноћи, мада је децембар, никне трава, зелена, мекана и густа, а на кривудавом путу између Бетаније и Јерусалема, расцвете се неколико бадема и то након бесконачних ледених кишта, често помешаних са снегом, у првој половини новембра. Шта се збива око њега, чега се сећа, шта сања, шта мисли да ће бити: то су некаква четири различита живота која млинарев шегрт преживљава, истовремено. То беше попут опијања вином, оним које се не цеди из винограда са брежуљка Кармела, под планином, а још мање код Аскалона, на обали мора, из оне слатке песковите лозе, оним белим и миришљавим, а и оним црвеним, опорим. Где ли се прави оно бело вино, суво, оштро, које се пије само, без обзира колико га има, а не пада тешко, већ ти дражи ноздрве, али не и непце и спушта ти се у ноге док ти глава остаје бистра што га више пијеш? Млинарев шегрт не зна. Још не зна. Али пио га је, једне ноћи у писаревој колиби. Пио? Заправо, једва да га је окусио, пили су маторци, писар, млинар и један средовечни фарисеј, чувена глава међу мудрацима Храма, од оних малобројних, који се нису трсили својим знањем и нису украшавали рукаве и скуте цитатима из Закона. Био је и Салустис. Допустили су шегрту да буде међу њима, млинару не би мило, писар га није ни примећивао, као да младић није ни био присутан, али поврх свега, шегрт је ипак осетио како га крчмар *позива*, не изустивши ниједну реч: да остане и он. А онај други, избријани Римљанин, мазан уљем од сандаловине, с необичним мушким лицем, глатким као овална бронзана посуда, ћутљив, смушен, затворених очију, празнио је пехаре с вином један за другим и пришао сам са собом, у великим прекидима. Саме будалаштине. Вреди запамтити једино цитат из Аристотела и његов туђински одјек, пренаглашен овде, код нас, у Јудеји: "Зашто раскалашне уметнике сматрају, уопште, за рђаве људе? Зато што имају мало веза са проучавањем логике и филозофије, цео живот посвећују уметности од које живе, а време проводе у задовољствима, понекад и у немаштини. И једно и друго, путеви су порока." Бешика с вином? Мораће да га набави, не може да пије танка вина из ових крајева. А како? Постоји некаква невидљива мрежа са јако ретким окцима, људи Јерменина из Кападокије, посредника у трговини стоком и земљиштем, ортака у пословима неког трговца са Родоса, чувеног и као дегустатора вина и добављача јако скупог оружја, оног за напад, као и оног за одбрану, израженог, чини се у неким радионицама на крајњем северу Империје. Можда и на крајњем западу. Како, које Империје? Какво питање! Римске империје. Где се тражи то вино? Свугде, наравно, али само за зналце, људе прекомерно богате... Како, не треба да вас то жести, таквих је исувише мало међу вама. За сада. Можда касније. Има јако богатих Јевреја, нарочито с оне стране ваших граница. У Риму, у Вавилону, расутих од Грчке до Египта и Персије. Ви сте провинцијски свет, интелигентан и фанатичан народ. Свадљив, али изузетно постојан у обичајима, предрасудама, али и у жељи за слободом. Слобода је луксуз који мораш знати, а свакако и имати чиме да платиш. Узалуд се буните. Распаљује вас ово хладно вино. То је невероватан провинцијализам, али не мења ствари. Можда треба нешто да се догоди, не по сваку цену нека несрећа (плашим се да то помало зависи и од вас, јер ваш сависим усамљен и повучен Бог често вас пушта да бирате. Ово је прекрасно, морам још да размислим...) што ће вас извести у велики свет, извући вас из овог загушљивог Истока, који јако добро познајете, није вам довољан, али га не напуштате. Рим је тек почетак. Занимате ме више од било ког другог народа. Ви не верујете у судбину, а Грци које немате зашто да презирете, окарактерисаће вас примереније од било кога, појмовима које су сами смислили, својим схватањима, блиставим теоријама. Али тако ограниченим. Могу ли сада, након што сам целе ноћи пио, да саждем и дам закључак, онако како бих га дао да сам Грк? Шалите се? Али, покушаћу. Имате судбину. Мислим да см добро рекао. Имате судбину. Тако би рекао Грк. А ја додајем: морате знати како да се нагодите са својом судбином. Да објасним ово? Не могу...

5. Живот. Његови неухватљиви, променљиви облици. То сада узбуђује млинару шегрта. Писар му неће помоћи. Нити би могао. Тако нешто се не учи. Родиш се или не родиш с тим. Ничим се не да надокнадити... Тек што се одвојио од мајчине постелице. А сматра да се удио. Али, није тако. Не схвата, не може се изразити, али нека.

Искушење, опклада, игра, радост да си жив. Искушење смрти. Човек неће ништа да спозна, неће ништа да зна. Пре би хтео да заборавља него да памти. Како, шта? Све. Све што му се догађа. Једина истинска снага која разум, велики дар човека-животиње, обасјава са свих страна попут свећњака са више кракова, дијамант величине кокосовог ораха, што га избрусише анђели-драгуљари из небеских радионица, та снага није ништа друго до знатижеља. *Знатижеља*, та лепа краљица. Ко жели да спозна, тај је пре свега знатижељан. Тек касније долази *истина*, нека врста верног пса те лепе и хировите жене, Знатижеље. Више од овога не могу рећи. Не знам. Ја сам писар. Моја овлашћења су ограничена. Иако ме надареност, која ми је била дата, плаши својом снагом, коју понекад осетим, свестан сам је, чувам је за себе. Свиђа ми се да верујем како сам у стању да обуздам свој понос. А да ли ја то могу?, ако повереник ништавила попут мене, записује својом руком: *Моје занимање је прво међу великим занатима. Као писар темељнији сам од неба, земље и оностраног света. Моје име се изговара у четири ветра.* Неизмеран је и смешан понос свенуле душе, која ишчитава све те књиге, да би научила шта је зло у свету, а не, колико је у њеној моћи, да покуша да проживи доброту... Ваш Бог, без исклесаног лика, занима ме више од свега до сада. Нешто не разумем. Шта још очекујеш, ако имаш Њега? Када си Га спознао? Чему онда Избавитељ, када је Бог свуда и, Он сам, може избавити и казнити? Ваши пророци говоре о Месији. Један Избавитељ. Али, толико их има у овој земљи и стално се јављају, још од Постања, а да ли одиста постоје? Као што не верујем да земаљско биће може, икада, родити Избавитеља.

6. Млинарев шегрт се не миче са каменог прага. У ваздуху трепери нека плавичаста измаглица. Сунце продира кроз њу као кроз стаклену куглу пуну воде. Спарно је, као лети, пред кишу. Јато украњених врабаца слеће и очас нестаје у храстовом лишћу. Можда су осетили јастреба? Лукава и неустрашива птица се не види.

Уколико млинар погодбом са римском управом добије више од своје уобичајене зараде из најбољих дана, а нарочито након богатих жетви, када млин ради даноноћно, па поред робова који окрећу млинско коло мора да унајми још људи, обично нека лева сметала, које мораш надгледати, а према робовима имају незамисливо окрутну понашање; неће доћи нити један трговац сировим месом, ма колико био бездушан и немилостив, ругајући се робовима на начин оних скитница, лењиваца, лопова, лажљиваца.

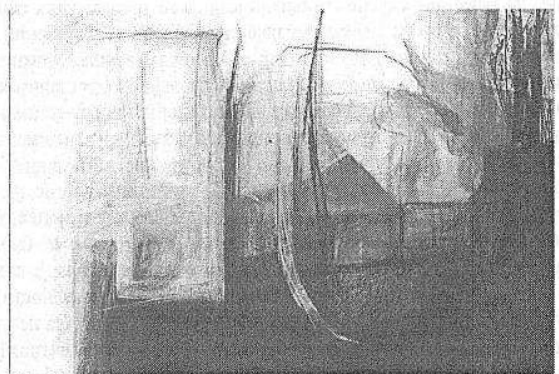
Одувек, уз млинарење, власник се бавио и другим пословима, ситнијим или крупнијим. Право вашариште беше склепано на брзину, отприлике у два наврата месечно, под врбама и бадемима, крај старог појлишта, исушеног извора, где беху само камена корита која су користили као тезге за продају робе, умешно их прекривајући зеленим облицама. Али, сада, пошто се римска гарда сместила у млину и околини, трговина, мање-више прикривена, узела је маха. Центурија Маркуса Фулвијуса, тако се зваше центурион, бивши гладијатор, беше, како се говорало, велика легија у малом: мешавина добрих и злих, много племена, од трмог Белга и ружичастог Снеба до Сиријаца тамнопутих лица, маслинастих, пепељастих, густе и коврцаве косе. Међу њима беше неколико Македонаца, један стасит попут Аполона, али исувише уображен. Само панцир и кацга су за њега, можете ми веровати кад вам кажем, смеје се грохотом сићушна Абигаји, ћерка Елама из Ајин Карима, старог пастира који је бринуо о стоци намењеној Храму. Нека је и тако: што је више шаролика, мање је досадна ова скупина странаца. Само да није Самаријана међу њима. Наћи ћеш ситница, али и скупих ствари, недоступних на другом месту, неочекивано јефтиних овде, мирођије, свиле, уља, парфема, чак и по који остатак гримиза или ћердана од драгог камена, тако да те је, може се рећи, страх купити, скоро за цабалук. Једног дана, изненада, стигао је један од људи инспектора за порез на робу, у пратњи три легионара у борбеној опреми, из казног вода војске. Како су дошли, тако су отишли: смејући се, добро расположени, обријаних брада, коврцаве косе, намирсани попут каквих куртизана, севајући углачаним кацгама, док разговарају и крећу се - људи у служби закона, непоткупљиви.

7. Два гласа, некако посебна, између оних мљакцања, кашљуцања, с уздасима, смехом и густим испљувцима, које брзо покључају врапци и некакве шарене коке које се не страше удараца врхом сандала, голом петом, расцепаном копитом; зуба заривених у комад печеног меса, понеког подригивања, жвакања на брзину, док бела птица, необична за ове крајеве, примећена само од шегрта, који је заборави истог трена, да би је се касније сетио, док је говорио писару а овај, тргнувши се безвољно, за тренутак, затим хладно, прикривајући неочекивана узбуђења, дубоки немир - птица? каква птица, можда ти се учинило само; летачица се лагано спушта на грбу једне камиле која лењо прежива, затворених очију; њена густа и жућкаста длака, дуги црнкасти праменови на

врату налик на огромно слово непознате азбуке. Та два гласа, дакле: је-данаестерац је превазиђен. Грчка проза је као танка чорба. Само да није кисела. Више се ништа не може изумети. Једини спас је повратак класицима. Ови млади немају велике ствари да кажу. Можда немају ништа да кажу, али, ето, они раде. Шта раде? Плашим се, о, Салустијусе, да ниси у праву. Зар ти, Луцијусе, не осећаш чак да се ништа не може рећи ни о томе како између Хомера и Вергилија расте празнина и гута нас, ако већ и нисмо докрајчени? Млади људи, који смо ми сами. Плашим се да се вараш, Салустијусе, мада имаш славно име. Ха, ха, без старе славе онога, али не мање генијалан. И с читавим животом пред собом. Без сумње, без сумње, оног Аполона, не бих да те љутим, али мени се свиђају дела ових свадљивих и охолих Јудејаца. Шалиш се Луцијусе. Не зову те узалуд, међу пријатељима, молим лепо, Аулетус, свирач на флаути, као и краља онога, египћанина рекло би се - ни доброг краља, ни успешног флаутисте. Чак и ако нављујеш нећеш успети да ме разбесниш. Чак ни да ме растужиш. Остајемо пријатељи. Па макар и само зато што смо једине мислеће животиње из ове скупине. Јеси ли сигуран?! Овог пута, да! Можда, када се о позоришту ради, нисам у праву, али поезију ћу својим могућностима повратити изгубљено царство. Постоји само једно царство, Салустијусе, не заборави, Рим. Толико. Нисам чуо шта си рекао. Не понављај. Јеси ли луд, Луцијусе. Откуд овај страх? Нисмо у Риму, у библиотеци Агрипиновог купатила. Нико нас не чује. Ови варвари, опседнути своји јединим Богом, презиру латински, јер је језик Рима. Опет се вараш, Салустијусе. Још у Риму, пре нашег запослења у војсци, сада могу да ти кажем, мислим да си направио велику глупост, али нисам имао куд, за сада се мени овде допада, код овог млина, где скоро сви вртоглаво напредују од нашег запоседања града, још у Риму, након јавног читања у кући Асиниуса Полиа и сад осећам мирис још неосушене фреске са сатирима, на перистиљу, тада сам ти говорио о Евзрним Књигама и о Псалмима краља Давида, делимично преведеним на латински од сина оног Јакоба Сабинуса Гад Фулвиуса, бродовласника о којем се често шапугало да је први господар Остије, говоркања, коначно, али богат је и доста mudar да потплати, без обзира колико, ширење двосмислених гласина, опасних, али исплативих: прво, да је најмоћнији међу акционарима Остије и, друго, да је то подла гласина коју су пронели његови завидљиви непријатељи... Син овог Јеврејина из Најина, на-стањен у Риму, који се смеде потписује краћим именом неког прадеде, Бен Забуд, јесте веома профињен литерата. Његов латински је савршен, као и грчки, јерменски и, наравно, хебрејски. Његова кућа, у близини моста Цестиус, на десној обали Тибра, жива је светлост, Салустијусе...

8. Просјак, сав ошуган, прекривен крастама, сувим, а и гнојним, це-ди у отворена уста, главе забачене уназад, пола лимуна. Мајмун у прелуку од плетене вуне, везан за његову леву руку дугачким танким ланцим од сребра, непомичан поред ногу свог господара, с главом забаченом попут његове, длакавом шапом опонаша његове покрете с другом половином лимуна и кратко јеца при свакој капи. Нехотице, док их гледаш, уста ти се пуне водом, чудиш се или псујеш. Млинарев шегрт димну вратом као да би хтео да одбаци главу, попут кугле коју већ дуже време држи с великим напором. Отпљуне далеко, кроз зубе. Просјак. Висе дробњи са њега, али мајмуна ипак води на сребрном ланцу. То није у реду! Треба га најурити.

Трговац лампама, кандилима и теписима, како се представио, упита за млинара или већ Пта је, господара насеља, где га може наћи? Не знамо, али овај лењи враголан који дремучка на прагу његов је шегрт. Дремучка? Ја видим да се смеје. Можда сања. Пусти га на миру, ионако од њега нећеш ништа сазнати. Зашто? Зато. Али где и он нестаде? Сад је био ту... Нема млинара, а ни шегрта. Место без господара? Ово не, никако, не схваташ? Онда...

ивана бјелица

9. Млинарев шегрт чисти шталу. Тај посао и није велика ствар. Штала је нова, ниска, узана. Два млада магарца и стара мула. Животиње за вучу и окретање великог точка млина. Када дође време. Она два под-официра, Луциус и Салустиус, дали су предлог. Млинар је пристао. Ви као главни у управи (чу), главни, брзо се овај млинар навикава, ако само правилно изговара имена, звање или шта је то, није ваљда да зна латински, не могу да поверујем, *главни* можете мало помоћи. Процент ћемо одредити према добити. Засад, триста динара за обојицу. Код нас, ако унајмимо надничара, дајемо му динар дневно. Далеко било, не упоређујем вас са мојим надничарима, али триста динара, за почетак, значи једно мало имање. Направили сте ми нацрт за проширење млина, неће се више гонити ручно, али моји робови имају, тако ми Бог помогао, шта да раде и негде другде. Биће довољно два магарца и стара мула, засад. Договор је био да ми сачините и нацрт воденог млина. Тако нешто нисам видео код нас. Али се може увести. Поштовани Луциус нема само знање за инжењерију, како скромно тврди. Прави си инжењер. А поштовани Салустиус показао се ненадмашан у умећу састављања писма за моје добављаче. Можемо додати неколико процената. Наравно, видећемо шта и како. Чак и ако не успемо да приволимо центрона, можемо да придобијемо његову благонаклоност. Не мора да за-твори очи, сачувај Боже, али може да, временом, зажмури и да га не боли глава. Разговараћу и с мојим братићем, крчмаром.

Ослоњен на дршку лопате, испод свијеног лакта, млинарев шегрт гледа из мрачне штале кроз узану посекотину у зиду, у коју још нису уграђена врата, двориште млина, јадан мали свет у великом свету. Како непрестано протиче гомила људи, попут оваца кроз тор. Свакако, не могу водити рачуна само о клетвама и окорелој мржњи Осветника Израела. За њих су сви римски војници и сви грађани Рима пацови који разнесе кугу, треба их погубити. Рим треба збрисати с лица земље. И Јевреје који живе тамо? Наравно. Да, али неки су веома утицајни и са невероватним везама у Сенату и на Царском Двору, а да не говоримо о њиховим годишњим даривањима Храму у Јерусалиму, шта ћеш са њима учинити? И они су издајници, на смрт. Неће бити да је тако, млинарева изрека (сматран је у тањим регистрима Осветника за добротиницеља, његови годишњи прилози фондovima организације беху знатни). Али не можеш ни смирено гледати људско крдо које дан и ноћ гамиже по заповести Цезара, не писнувши, чак равнодушно и весело, та јадна створења што су кренула од куће и што ће видети нова места. И пророци који још од патријархијских времена проклињу и најављују избављење? Јесу ли сви они лажови?

10. Млинарев шегрт ослушкује. Чује све. Његово уво је одјек универзума. Он то још увек не зна. Он је веома млад. Примећујем га од када сам дошао овде, бележи писар својим тајанственим писмом, знацима којима изазивају у истој мери неповерење и опчињености. Шегртов дар је благослов и проклетство. Са таквим искуством не сувише срећним али корисним, нарочито другима, он може служити добру. Што може бити и досадно, иако је важније од било чега другог. Али ако буде равнодушан и циничан, служиће у великој мери злу. Ако на време нађе мајстора који ће му показати шта је добро у злу и колико зла постоји у добру, могуће је чак и мене да надмаши. Чини се невероватним, али је могуће. Никада нисам имао учитељског дара, али када гледам овог младића, хтео бих да га имам. Мада нисам сигуран. У његовом уху је густо сито створено руком вајкадашњег мајстора. О донекле људској жељи да се мекиње помешају с тестом које одувек месе Сарине руке, још се није писало. Тако, уместо да покуша да схвати шта је нагнало ту двојицу још увек младих Римљана, Луциуса и Салустиуса, да се одрекну ленчарења и сиромаштва код куће и да се запосле у војсци, мада обојица презиру, омаловажавају живот у касарни, они су само некакви јадни уметници, један се бави музиком, други поезијом, место тога младић, склоњен у млину, брка ствари и говори ми, не баш по мом укусу, о мекињама и брашну, па одједном скрене на њихов језик као и сада, када слушамо Јотама, бившег кантора, једног од најбољих из Храма у Хеброни, сада путујућег трговца ситницама, нарочито женским украсима, јефтиним али лепим, мекиње, чини се да рече Јотам, мешају се добро са старим козјим сиром и млеком или водом у којој се кувао пиринач и дају се пилићима тек излеглим из јајета. А Грци, Јермени, Римљани и друга племена, дају их свињама. Нека у њих свиња и њено месо буду проклетни, више бивши кантор, јао, јао, колико се кајем, јер само због мојих свакојаких, у ствари безазлених слабости, као што су вино, комшијина жена и коцка, нисам постао славан кантор, узмите поштовани учењаци ове бронзане минђуше, фиџије су израде од оних сребрних, златарева рука је важна, а мање метал, јао, јао, бар под старе дане, што касније по могућности, нека буде услишено моје покајање, јао, јао, ја уста на свињу никада не ставих, али прасе, сисанце румено, у белом вину, пуњено сувим грођем и лешницима - не мислим да је баш смрдљива свиња, не може бити свиња

њено младунче, као што ни малишан рабина Мантанија, нека му Бог помогне, како је и он мени помогао када неправедно, са овим мојим златним гласом, бејаш проте-ран из Храма, тај дечкић, зар не, није рабин Мантанија, је ли тако или није? Пријатно...

11. Млинарев шегрт? Зна једнако добро и да види и да запамти. Све док га његова опасна обдареност, ненадгледана, не прогута као кит Јону. А шта има да се надгледа код обдареног човека? Ништа. Остарео сам па и мене само једе завист? Ја сам писар. Не могу бити завидљив. Јер немам на кога и немам зашто.

Даље: попут ловачког пса, млинарев шегрт зна да нађуши, по мирисима, околни свет. Млинар је узео у аренду од бачвара Јоа-ха парче винограда. Бачвар се преселио у Цезарију, али није хтео да прода прадедовски виноград. То је Кармелова лоза, веома добро прилагођена оштрим усесима на падини Витлејсема. Чак се и Тимон, стари трговац вином, са острва Кијос, у пролазу код млина, зачудио шегртовој умешности у пробању вина. Где је он научио и када? Јер није лако знати шта пијеш, само бацајући пиће врхом језика на негце. Мораш и мислити. Ретка ствар. Кад би хтео да дође на Кијос, овај јуноша, без животног искуства, могао би лако да заради тешке паре.

Усамљен и помало замишљен, барем привидно, млинарев шегрт неочекивано се осмехне са несхватљивом суровошћу. Иначе је благ, осећајан. Али веселе нарави. Кад би био трговачки коњ, па и чувен, не би се усудио да се кладиш на њега, премда се нико до сада није жалио да је изгубио због њега. Пре него што је почео да ради у млину, био је у крчмарској служби. Крчма с друге стране Долине. Долина плача и смеха. Цео свет може стати између њених падина. Те падине расту и смањују се према снази онога ко их описује, писара. Можда се овде не говори о томе, али у Риму чак и рудари који ослушкују оне брбљивце што пуне библиотеке и дворане купатила знају: свет не постоји ако се о њему не пише. Он се рађа у писаревој глави. Оно што види око себе то је предекст, споредни повод, скела која се склапа након што је кућа подигнута. Књиге су и ништавило и добит и губитак. Лудаци не верују у то. Јесте ли били у Риму да видите библиотеке, књижаре? Циркус Максимус, Марцелусово Позориште, победничке поворке, велико-комешање-јединствено-на-свету? Од свих оних чудеса и бешчашћа остаје само оно што је обухваћено у књигама. Шта би се знало о нама да није Езриних књига? И осталих... Наши земљаци? Веома добро живе у Риму. Имају велике зграде, богате куће, робове и имања. Није их брига за наш живот овде, у Јудеји, у Галилеји, у Тибериади, у Јерусалиму. Они живе у разузданом Риму. Такви су они. Тврђава свих тврђава. Треба да видиш. Другачије се не можеш уверити. Вавилон, Египат, Грчка? Нису ништа. Сви путеви воде у Рим, верујте ми. А, не говорим као добар син свога рода, овде у ждрелу Долине или јуче, у крчми, на њеном репу? Варате се. И ваши земљаци у Риму су добри синови рода. Они шаљу велике дарове Храму у Јерусалиму. Непроцењиве приходе, мада су регистри Храма под контролом веома паметних људи и они настоје да све региструју. Хм... Али су и добри Римљани. Мада са светошћу чувају закон. Мада је њихова одећа римска, њихова имена су једна мешавина, не знаш у шта да поверујеш... И у Вавилону има Римљана попут ових, односно Вавилонца који нису хтели да се врате овамо, те живе по јеврејском, тамо. Храму шаљу дарове, охо, велике, јако велике. Али браде су им дуге и гвожђем увијене, као у краља Асурбанипала. Чак су и у Египту. Имају високе положаје, саветници су, држе кључеве ризница. Да, без бриге, Храм је почастован краљевски, али ми смо Египћани. Мада... Прошле године, уз камени кеј у Аскелону пристајала је једна лађа. Можда ми не верујете? Питајте цариника Јоила из Бетаније, предобро га познајете, и он је био тамо. Лађа беше претоварена само што не пукне, попут краве која се најдерала луцерке. Можда не знате шта је луцерка? Нека врста траве. Капетан лађе, бледуњава Брит, храбар и бунтован, иако ћутљив попут зида, беше из Лондинијума, утврђења у маглама севера, на оном острву где је стално хладно и влажно. Но, лађа беше грчка. А товар, опет ми нећете веровати, јеврејски. Бродовласник са Родоса, где већ сам заборавао како се зове, име му је попут шатора затвореног са свих страна, па не знаш шта је унутра. Богаташ, да вам не причам, између осталог има и воћњаке са маслинама, тако простране, да с једног на други крај мораш јахати. Товар? Седеф, злато, тримиз, маслиново уље, вино, коситар. Године је био заокупљен пословима, није имао времена ни за шта друго, али сада је послао дарове Храму. Да се не заборави, да му упишу име у регистар. Откада је тамо? Одувек, рођен је у Смирни. Да ли је Јеврејин? Наравно! Његов науц је да свако гледа своја посла. Свет је римски. Рах готана. Да живимо у миру и спокојству са овим Римљанима. Какав је овај мешанац? Је ли сигурно да је обрезан? Кућа му је пуна њихових идола, исклесаних у мермеру, изливених у бронзи? И нису му вратили његове нечисте дарове? Наравно да нису! Зашто би му вратили?

12. Умеша са млинар. Где беше до сада? Појавио се изненада: прекините са политиком. Идите у крчму. Нема вам друге него да тамо разговарате о свему и свачему. Док вам се уста не погну на теме. Овде сте у млину. Ту само млин меље. Енох, Енох... Шегрт изрони из облака брашна, најпре лицем без темена, раменима, деловима тела, коленима, док се не указа цео. Рекао би да су његове очи, лагано искошене на лицу пуном брашна, хладне. Али привлачне попут избрушеног аметиста како их бруси стари Елматин, драгуљар који у задње време ради само за краља Ирода, плаћен уистину краљевски, али држан попут кажњеног роба, дању и ноћу, у радионици посебно припремљеној за њега у Иродиону, новој краљевској палати; прича се чак да је под спаваћом одајом краља. Припази Енох, рече млинар. У малој шупи, поред камена који се јуче изненада распукао, нек се осуши рука каменорезцу из Цезарије, довућеш чак оданде окован камен, та он је ипак најбољи каменорезац, а мој млин једини у Јудеји прави шест врста брашна, а онда немаш користи од камена још првог дана, еј, да, баксуз, али не исувише велик, боље сада док је под гаранцијом него сутра кад бисмо морали да платимо нови, да ли ме слушаш, Енох, на шта мислиш, о чему сам говорио? О малој шупи и изненада распуклом камену смештену на добро место, ни сам не знам зашто, ионако више није ни за шта, између тоцила и мангала. Тако. Тамо су цакови центуриона. Пет цакова са житом. Припази, нека изађе шест, један за бели хлеб центуриона, остатак за црни хлеб центурије, јеси ли разумео? И не узимај ушур. Ни шаку брашна. Након што завршиш с центурионом ником више не меље. Сутра ћу поново да разговарам с Луциусом и Салустиниусом, почињемо с радовима за проширење. Ако успемо да се договоримо и око нацрта за водени млин који хоћу да направим под планином Витлејема, биће то једини у Јудеји. Али, баш и немам неко поверење у ове хвалисавце...

Виде се гола леђа оне двојице робова који вуку за паоке точка: слабуњави Гал, кошчат, болесних зглобова, кошчица попут некаквих опруга затегнутих под штављеном кожом, црвенкастог лица посутог пегамма, купљен право с каменог кеја, од неког Грка из Саламине, тамнопути морнар једва је везао уже и причврстио га на бронзану алку, сећаш ли се дашка топлог ветра покренутог изненада који подиже са рамена прљаво и мокро платно од कुдеље, могли су сви видети још не залеђене маснице, дубоке, модре, кржаве од бича с оловним ресама; онај други је Етиопљанин, дугих и еластичних мишића, као у бацача диска, сјајне коже, маслинасте, чисте. Голи до појаса, умотани од струка на доле у некакве замазане прегаче од козје длаке. Децембар? Хладно? Како то ако су над Јорданом брегови Моаба пресвучени у зелено? Зној се слива низ њихова леђа попут живе из флаше разбијене о плочник. У три пуна круга, полула зашкрипи једном, кратко. Камила, густе беле длаке, под губицом, опуштеном попут велике потковице, спава на ногама. У сну лењо прежива. Очи капци покривају, попут каквих великих крљушти, очи које су толико пута крвариле под ударцима Симуна. Један сивкасти магарца балега поред ниске ограде од трња и пружа улењеног глином. Перната живина, тамног перја, залече се на свежу балегу.

Шегрт се запути према шупи од черпића, покривеном трском. Пас, опружен на трбуху, у сенци стога сламе, чврсто је стежући предњим шапама, док му очи бесно поигравају на све стране, као да ће му је неко отети, глође огромну бивољу лопатицу. Није крчмарев. Млинар се неочекивано врати: шта ли то блебетања овај човек из Сихела? Је ли кадгод већ био овде? Јеси ли га већ виђао? Прича без икаквог смисла. Да се не претвара. Ко ту и кога описује, ко шта прича и коме је стало до тих будалаштина? Доста ми је блебетања Египћанина, али он барем добро плаћа, па га и не питам одакле је, његова ствар. Ако опет будеш видео Сихељана, дођи да ми јавиш. Ваљда је донео нешто за самлети? Ако проси, ваљда си му барем дао да пренесе неколико ведрa са водом или да помете двориште? Да ли штогод купује ако већ не продаје? Макар бешику вина или саће са медом... У последње време, млинар је слушао причу о винограду једног Садукееја који се годинама није макао из Јерусалима, истражујући по старим списима у архиви давну повест о земљи у Гази, о убиству, делом због имања, делом због следе љубави и таштине, догађају који би унео неке сасвим нове детаље у вези с расправом који непрекидно води већ тридесет година с неким учењакком, фарисејом, о заправо никад расветљеном случају Каина и Авела, смела шпекулација, али тако ризична... Отвори четворо очи, каже млинар, не овде, нека лупета колико хоће, али не овде.

На расушеној смокви звиздуће кос. Чудновата бела птица досад невиђена код млина, нестала је.

13. Утом, појавила се Агар. Не Сарина, египатска робинја. У времену када се Авраам звао Аврам, Сарра је била Саран. Бог још није уписао њихова имена у вечност. Саран беше јалова. А Аврам богат и моћан господар. Саран беше лепа, пуна свакојаких чари и женских

лукавштина, мучиле су је прикривене жеље и о томе ће једног дана писати египатски писар у таквим појединостима за које нико још не зна. Када дође време. Дакле, Саран, послата као дар фараону од стране њеног мужа Аврама, живела је са њима након што се вратила, као да се ништа није десило. Не поставши курва, ипак је својим чарима зводила фараонов двор, знајући да увек буде оно што је уистину и била, господарица. А и касније, Саран, ж ена која је упознала добро и зло, не допустивши да њом овлада ниједна од ове две моћи, које раздељују човеков живот. Одувек господарица. И онда, када је, без своје воље, али и без стидљивости ушла у фараонов кревет, а и касније будући да беше јалова, послала Агару, своју египатску робинју, у кревет мужа Аврама. Неутешна због патњи свог супруга, који није имао на чијем челу да, у сумрак, одмори руку, када се врати у свој шатор, након бескрајних тумарања преко дана, а и забринута да ће имање, у сталном расту, бити раздељено између странаца. Аврам је, дакле, узео Агар за жену. Саран му је рекла: узми је. Агар му је родила сина, Исмаила. И Исмаил има своју причу и судбину. Али, било шта да се деси, Сарра би стално остала господарица, а Агар робинја...

Писар се зацреска пискаво, изгубљено, намах. Уморио сам се? Откако ништа више, од онога што га је везивало за његовог господара не постоји, откако је веровање у традиционалне богове избледело, затиче себе као жртву свакавих слабости, као што су: самичност, очајање, покајање. Да их даље набраја, била би највећа слабост. Чудно, уместо да се узмири и згади над собом, смешно људско понашање му се допадало. У његовим хладним очима појави се искра. Нестаде, али не умину. Потресен, обрати мисли на своја мастила и папирусе. Хоће ли моћи да им се врати. Свет је лоше створен. Његово описивање орасположује ме. Истина, накратко. Попут чаја од ретких трава. Не лечи болест, али је чини за неко време подношљивом и, нарочито, отклања помисао да можеш умрети. Наслућујем у млинаревом шегрту наследника, данас или сутра, нарави једнако тако нејасне као што је моја. Већ много година лугам по свету, давно сам већ слободан и богат. Једне ноћи младог месеца, осетио сам да ме више не држи место. Брзо сам распродао знатну имовину којом ме је даривао господар, а коју сам након његове смрти удесетостручио и уостручио. И у том погледу био сам вешт и имао сам среће. За себе сам сачувао једино земљиште у делти Нила и неколико ретких књига, једине које је спасао неписмени Нубијац из пожара када је уништена библиотека у Александрији. Остатак сам уложио у један вредан предмет, необичан бисер, заправо непроцењив, који је некада ширио славу чувеног изгубљеног блага Семирамиде, она га је понекад носила, већ према приликама и њеним хировима, око врата, на зглобу руке, окаченог о паукову мрежу ојачану златним концем. Држао сам на длану овај неупоредиви бисер. Дуго сам га гледао. Мењао је изглед према кретању дневне светлости. Расточио сам га у пехару са сирћетом. Затим га испио. Казаћете, у журби и подружљиво као и увек, да су то чинили и други. Да, пре и после мене. Али, са много мање вредним бисерима. Можда није ишчилило, већ ће се, временом, обновити у мојој утроби. Сачувао сам још и један папирус из моје младости, један једини, веома кратак запис. Немам шта да избришем а ни да додам. Преписујем га на нови свитак, користим сипино мастило, справљено по рецепту једног апотекара из старог Мемфиса.

14. Уђе слушкиња из млина, Агар. Само име јој је египатско. Она је кћи Сидона. Можда су јој мати и баба биле Египћанке. Као и млинарев шегрт, она је неко време радила у крчми с друге стране Долине. Ја сам тек неколико недеља у млину. Боравио сам и у крчми. Овде ми се више свиђа. Добро плаћам, млинар ми је издао, под кирију, камену ћелију на крају воћњака с наранџама и лимунима, уз језеро. Исплио ми је бешику вина. Тишина. Млин је застао, а онда допре комешање много света, велики жамор, нарочито странаца.

Шта се збива?

У својој ћелији, писар, изненада узнемирен сакупи свитке, склони мастило. С пажњом, али у великој журби одложи све у кожно бисаге. Истог трена гурну их под кревет прекривен асуром, преко које је пребачена танка поњава од камилиних длака. Изађе. Пажљиво закључа, спусти резу, локот. Начини неколико корака, врати се, проверава врата, да, добро су затворена. Његов ход час је неодлучан, час посустао, час хитар, рекло би се несмотрен, као да прелази изнедак недовољно пажљиво по танком мостићу који се љуба. Бео, оседан коњ. Војник у панциру, без кадице и мача, развезаних каишева на сандалама, невестито му пребацује преко главе врећу са овсем.

Младић с густом брадом, кестењастом. По скупоценој одећи и важности коју себи даје, а истовремено и пун подружљиве благодати, чини се да је садукее, мада писар верује да је реч о младом фарисејском докторанту, једном од оних јако ретких неконформиста, широких идеја,

али непредвидљивих и колебљивих, спремних да очас буду несумњиво окрутни и марљиви, човек будућности, разговара шапатам с неким штавиоцем из Капернаума. Да, имам кошарницу, али бавим се прерадом и продајом робе, озбиљно предузеће, управо сам запослио још неколико кочијаша. Две камиле, велики товар, слуга помало одрпан, али брљив, редом погледа копита животиња, уметно опигава цеванице прекривене грубом блањавом кором. Зар је већ прошло подне? Хладан ветар из правца засечене планине Витлејема, над Јорданом се нагомилала облаци. Осећа се мирис дима горуће балеге. Пространо двориште, пре би се рекло да припада крми него млину. Опет један Самаританин? Колико их је у овом дану? Довољно је да видиш овог како се кочопери, а чиме? Стопалима, отеклим попут гроздастог карфиола, израслог негде другде, угураним у скупоцене римске сандале, ко познаје Рим, зна где их може наћи, на Виа Тускулана, у близини Амфитеатра Флавијума, али коме је угодно да их купи?

Млинарев шегрт разговара са Агар. Заиста, крчмарев пас личи на свог господара, крчмара, више него на мајку лисицу или на оца вука. Јеси ли приметила? Агар се смеје. Има ситне зубе, веома беле, оштре. Стојећи тако поред младог момка који лешкари на прагу, Агар подсећа на арапску кобилу нагло заустављену у њеном усамљеном галопу на сред равнице, док покушава да кроз страх и узнемиреност чује, напуши зашто је стала, дугуљасте главе, трзајући сапима. А млинар, на кога он личи. Жена лагано окрене главу, пригне уво, минђуша од бакра засветлуца. Који ли је данашњи дан? Субота није, то је сигурно: суботом, миђуша је од среба. Шегрт се придиже и стежући врат, једну ногу савијајући по женски, мекано, лењо, другу хитро ломећи у колелу, скоком ратника у седло. Охо, права момчиња. Има широк опасач од коже морског пса. Копче од бронзе, продали су му неки Сиријци из помоћних трупа упола цене, пре неки дан и то не у Јерусалиму, већ у Витлејему, градићу где се ни у устима змије не можеш сакрити од комшијских очију, а уста пијаце гутају те без обзира колики си и истог трена доспеваш у њен стомак где те било ко може показати претом, као у стакленој посуди. Кад би центурион знао шта обрћу ови римски војници, иако регрутовани у Сирији или у Кападокији, молим лепо, на неки начин и они припадају провизорној гарди, имаш их у руци и, уместо да их казниш, тражиш од њих више покорности, да ли је морална та удена? Овде на истоку, Агар мирише на алгу и кисело тесто.

Час је у којем се писар зауставља поред гомиле черпића које тек ваља убацили у пећ. Само што је циглара, роба, ујео паук, па лежи. Коњ привезан за колац покушава да извуче главу из торбе са овсом. Фркће пригушено, покушава да се придигне. Али улар је кратак, а колац издржљив. Војник који се запутио према бунару, оборених очију, повијених рамена, мотри жилу или камен о који се управо спотакао. Облаци се повлаче, брзо се осипају. На равном крову, ниоткуда, појавила се бела птица. Нема, непомична, с кљуном под крилом. Сумрак боје опала. Зашто си застао? Заусти слушкиња Агар, али она нема више коме да говори. Шегрт је занемео, скочио на ноге и удаљио се. Шта се то овде дешава? Упита непознати младић, пријатним, заповедничким гласом, омекишало, колебљиво. Не знам, мрмља кожар из Капернаума.

15. Кроз ниску капију, широко отворену, улазе човек и жена. Одевени су у топлу зимску одећу, помало непримерену за претопле дане, али добродошлу за ноћ. Мушкарац је прилично старији од жене. Жене? Младе девојке, девице, с лицем попут орошене слоноваче, чини се толико блага и одсутна из свега што је окружује. Ведрога лика. Прерано обележеног неком потајном радошћу?... Ово види и памти писар, нем и изморен нејасним слутњама. Не помера се из сенке гомиле цигли. То је замор. Ништа друго осим дугог и тешког пута, ко зна одакле долази тај брачни пар... Пар? Да ли је добро речено? Долазите из Галилеје? Баш из Назарета. Идемо у Витлејем, Јосиф, Давидовог рода родио се тамо. Закон налаже да тамо мора и да се упише. Због лепог времена било му је жао да ме у кући остави саму. Путували смо и на мулама и кочијама неких странаца покривених попут шатора и чак на камилама, прилично високо, да те ухвати вртоглавица, између грба; људи беху добри и сусретљиви у невољи. Човек који се појавио из пустиње, с два лепа коња, беше добар са нама, покривао ме је својим тешким и широким вуње-ним огртачем, ноћу, у подножју Ебала, у Самарији, када сам мислила да ћу свиснути од зиме; сви су се склањали пред њим, разбежали се говорили да је зао човек, и убили би га, али од страха нису му се приближавали, о, Господе, а он је био тако добар и милосрдан човек. Највише смо пешачили, али било је добро. Био је то леп и угодан пут, видела сам многе ствари и радовала сам се, киша је пала само једном, а једног јутра било је и суснежице, али сунце је изашло, снег се отопио и вода се угрејала, видела сам зелену смокву и расцветали ловор.

Млада странкиња из Назарета говори тихо, скоро шапатам, а њене речи ипак се чују тако јасно, тај угодни галилејански акценат. Њен

постарији пратилац ослања се на чворновати штап. Они из дворишта млина, примакли су се. Кад већ? Стоје око ње и слушају. Када она заћуги, настаје свеопшти мук. Одједном, зачује се глас Агар, шта стојите и гледате, омутавили сте! Зар не видите да жена само што се није породила? Одлазите одавде! Било би боље да ми помогнете да је унесем у кућу. Не зевај, Енок! Иди и подложи ватру. Али, млинарев шегрт је не чује. Не чује. Ослоњен на један од стубова са алком, између којих се подкивају коњи, посматра младу жену из Назарета. Чини се да ће готово пасти на колена. Његове очи су плава светлост. Дубока. Млада жена га, са своје стране, гледа с неком веселом нежношћу. Ко си? упита. Он поникне очима. С једном руком свијеном око задимљеног стуба, повуче гвоздену алку. Зачу се дубок звук, без одјека. Једна суза полако се одвоји са стиснутог капка, потом брзо клизну низ лице младог човека. Иди и припали ватру, рече Агар. Оштрим гласом. Приближи му се и одвоји га од стуба. Иди, шапну, милујући га по лицу. Он се осови стопалима, за тренутак непомичан. Затим отрча према кући. А сад, хајдемо, рече Агар. Левом руком обгрли рамена младе жене. Тек сада се примећује, под широком одећом, избочина, велика, уистину огромна у односу на њен крчки стас. Марија, рече онај постарији мушкарац. На сувом лицу, под затамњеном брадом, прошараном седим власима, у снажним очним веђама, осећа се велика напетост, страховита тврдоглавост. Марија, рече он, зар не би било боље да вечерас стигнемо у Витлејем? Млада жена, Марија, рече: Јосифе, остаћемо овде, преко ноћи. Исцувише сам уморна, ускоро ће мрак, хладно ми је. Отићи ћемо чим се раздани. Буди без бриге, ништа се неће десити ове ноћи. Још увек не. Ја знам. О нама ће бринути ова добра жена. Има добрих људи овде.

Они се упуте, с осталима, према млинарској кући. На ниском оцаку појави се први прамен дима. Смркава се. Опално прелази у индиго. То су предзнаци једне веома хладне ноћи. У посуди с водом, крај врата, могао би да се пред свитање ухвати танак слој леда. Биће слане. Ако ветар, који опет наилази, али сада са запада, не донесе кишу и суснежицу. Ватра гори у огњишту. На врху усамљеног брега, плавичаст у оскудном светлу, диже се густи облак прашице. Војници гарде, задужени за попис, смештени у млину, враћају се, као и сваке ноћи, у логор.

Агар, рече кожар из Капернаума. Познајеш Агар? Чуо си шта је рекла странкиња? Ко је она? Јеси ли чуо?! Сви смо добри. Ти, ја. Нарочито Агар! Агар, та добра жена, настави он мичући танким уснама гласом као из стомака, попут оног трубухозборца са рибеље пијаце. Шта кажеш о овој доброј жени? Добра, за шта?! Смеје се, али тихо, с дланом на устима. Гуши се, кашље. Добра жена, Агар, мрмља младић кестењасте браде. Добра, не изједе те одједном. Сачува парче и за вечеру. Кожар се кикоће испрекидано, не може више да се обузда.

Облак прашице се брзо примиче. Чује се чак и топот, допире звецкање гвожђа. Наши пријатељи, Римљани, рече кожар. Спаваћемо без бриге, добро смо заштићени. Потребни су нам да нас бране, као што је мојим камилама потребна вода, када су натоварене цаковима вуње, нарочито на дугом путу. Пљуне у прашину, стежући вилице. Питам се и ја, огласи се непоуздани садукец, с некаквим чудним, незлобивим подсмехом у очима, питам се, безразло но, а можда ћеш и мени рећи: где ли се млинарев шегрт научио сажалењу и меланхолији?...

Скупина коњаника ујаха у двориште. Војници сјашу у једном једином скоку. Коњски и људски зној, гадан, жесток воњ. Двојица босоногих момака, једва покривени некаквим ланеним кошуљама, до колена, подераним, јурнуше да прихвате коње за улар. Скоро је мрак. Писар се одвоји од гомиле цигли. У каменој хелији, након што је забравио врата, ужди своје скупоцено кандило од алабастера, извуче испод кревета кожне бисаге, а из њих извади прибор за писање. Пише.

С румунског превео
Нику Чобану

Ђорђе Балаица (1935. Бакау) Прве објављене књиге *Călătoria* (Путовање), 1964. и *Convorbând despre Ionescu (Разговарајући о Јонескуу)* 1966 – обухватају скице и новеле; *Întâmplări din noaptea soarelui de lapis* (Догађаји у ноћи млечног сунца), 1968, кратак, бајковит роман. Роман *Lumea în două zile* (Свет у два дана), 1975. године награђен Наградом Савеза књижевника, значајан по етичкој и филозофској дубини, по модерном уметничком изразу, побудио је велики интерес међу критичарима и читаоцима и изменио је место аутора у хијерархији савременог тренутка. Следили су роман *Ucenicul neascultător (Непослушни шегрт)*, 1978, награђен Наградом Румунске Академије, и збирка кратке прозе, *Noaptea unui provincial (Ноћ једног провинцијалца)*, 1983. године. Књига *Guliver în Para Nimănu* (Гуливер у Ничијој Земљи), 1994. је збирка есеја. Новела *Ni departe de Bethleem* ("Надомак Витлејема") објављена је у часопису "Лук", бр.2/1992 и уврштена у збирку прича која ускоро излази из штампе.